

Arkhaia Anatolika
Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi
The Journal of Anatolian Archaeological Studies
Volume 5 (2022)

**Aiolis'te Pers Kimliği Hakkında Yeni Bir Katkı: Akinakes Betimli
Tisna Sikkeleri**

*Contribution about the Persian Identity on Aeolis: Coins of Tisna
Depicted with Akinakes*

Emre ERDAN

 <https://orcid.org/0000-0002-4389-2016>

Geliř Tarihi: 29.03.2022 | Kabul Tarihi: 22.07.2022 | Online Yayın Tarihi: 21.09.2022

Makale Künyesi: Erdan, E. (2022). Aiolis'te Pers Kimliği Hakkında Yeni Bir Katkı: Akinakes Betimli Tisna Sikkeleri. *Arkhaia Anatolika*, 5, 271-287. <https://doi.org/10.32949/Arkhaia.2022.51>

Arkhaia Anatolika, Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi "Açık Eriřimli" (Open Access) bir dergidir. Kullanıcılar, dergide yayınlanan makalelerin tamamını tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstermek suretiyle bilimsel çalışmalarında bu makalelerden faydalanabilir. Bunun için yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almasına gerek yoktur.

Dergide yayınlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Arkhaia Anatolika, The Journal of Anatolian Archaeological Studies follows Open Access as a publishing model. This model provides immediate, worldwide, barrier-free access to the full text of research articles without requiring a subscription to the articles published in this journal. Published material is freely available to all interested online readers.

The scientific and legal propriety of the articles published in the journal belongs exclusively to the author(s).

Arkhaia Anatolika

ISSN: 2651-4664

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 5 (2022) 271-287
DOI: 10.32949/Arkhaia.2022.51

Araştırma Makalesi / Research Article

Aiolis'te Pers Kimliği Hakkında Yeni Bir Katkı: Akinakes Betimli Tisna Sikkeleri *Contribution about the Persian Identity on Aeolis: Coins of Tisna Depicted with Akinakes*

Emre ERDAN*

Özet

Bu çalışmada, Tisna kentinin sikke serilerinden biri ve bu seri üzerindeki *akinakes* betimleri aracılığıyla Aiolis'te Pers kimliğine dair yeni veriler incelenecektir. İzmir ili, Aliğa ilçesi sınırlarında yer alan Tisna hakkında ilk bilgilerimiz Plinius tarafından aktarılır. Plinius sonrası herhangi bir metinde adı anılmayan kentte ilk incelemeler A. Conze tarafından 1900'lü yılların başında gerçekleştirilmiştir. 2018 yılından bu yana kentte yürütülen arkeolojik araştırmalar neticesinde daha detaylı bilgi sahibi olunmaya başlanan kentte Tisna sikkelerinden çok sayıda örnek ele geçmiştir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde *akinakes*li tipin daha yoğun olduğu anlaşılmıştır. Pers kimliğini yansıtmak adına sembolik bir anlam ifade ettiğini düşündüğümüz *akinakes*lerin niçin Tisna sikkelerinde betimlendiği ve bu sikkelerin MÖ 4. yüzyılın hangi aşamasında üretilmiş olabileceği sorularına yanıt aramak, bu çalışmanın ana konusu olmuştur. Sonuç olarak, Tisna'nın *akinakes* betimli sikkelerinin en azından MÖ 387-386 yıllarında yapılan Antalkidas Anlaşması ile Makedon komutanların bölgede hakimiyeti ele geçirdikleri MÖ 334 yılları arasında üretilmiş olabileceği önerilir. Antik metinler aracılığıyla bilinen Orontes isyanı sırasında darp edildiği bilinen sikkelerin Tisna örnekleri olabileceği ve bu senaryoda Tisna *akinakes*li sikkelerinin MÖ 360-334 yılları arasına tarihlenmesi gerektiği de önerilmiştir. Bununla beraber, Orontes ile Autophradates arasında MÖ 360'larda Kyme önlerinde yaşandığı belirtilen savaşın Tisna teritoryumunda gerçekleşmiş olabileceği de düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tisna, Aiolis, Pers, Akinakes, Sikke, Satrap İsyanları.

Abstract

In this study, new data on Persian identity in Aiolis will be examined through one of the coin series of the city of Tisna and the depictions of *akinakes* on this series. Our first information about Tisna, which is located within the borders of İzmir province, Aliğa district, is given by Pliny. The first investigations in the city, which is not mentioned in any text after Pliny, were carried out by Conze in the early 1900s. As a result of the archaeological research carried out in the city since 2018, we have started to have more detailed information in the city, and many examples of Tisna coins have been found. It is understood that the *akinakes* depiction is more intense on the reverse sides of these coins. The main subject of this study is to seek answers to the questions of why *akinakes*, which has a symbolic meaning to reflect the Persian identity, are depicted on Tisna coins and at what stage these coins may have been produced in the 4th century BC. As a result, it is suggested that Tisna's coins with depiction of *akinakes* may have been produced at least between 334 BC, when Macedonian commanders seized power in the region with the Peace of Antalcidas made between 387-386 BC. It has also been suggested that the coins minted during the Orontes revolt that known through ancient texts, may be the Tisna examples, and in this scenario, the coins with depiction of *akinakes* should be dated between 360-334 BC. However, it is thought that the war between Orontes and Autophradates, which is stated to have taken place in front of Kyme in 360 BC, may have taken place in the territory of Tisna.

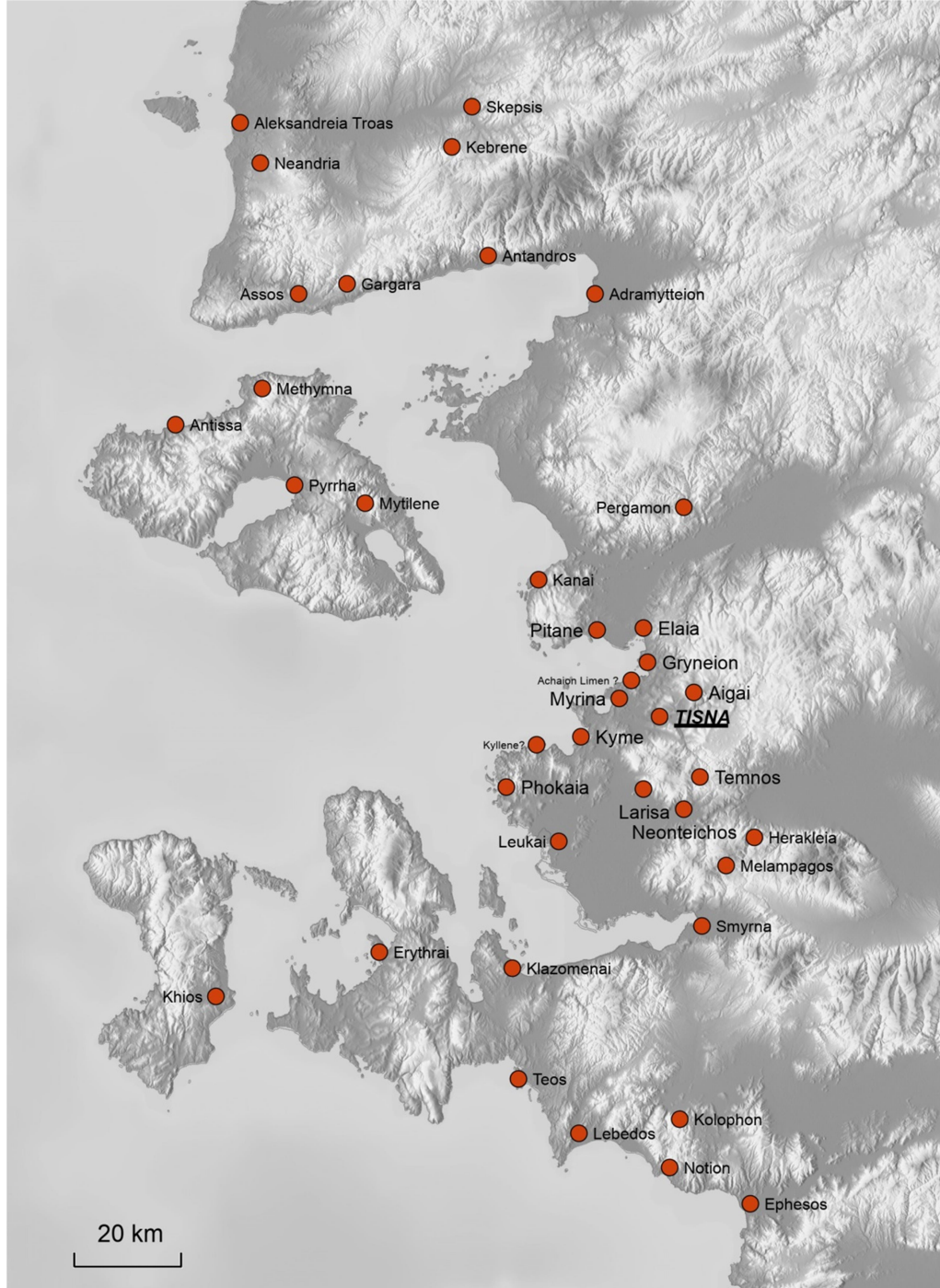
Anahtar Kelimeler: Tisna, Aiolis, Persian, Akinakes, Coin, Revolt of the Satraps.

* Doç. Dr. Emre Erdan, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aydın / TR. E-mail: erdanemre@gmail.com / ORCID iD: 0000-0002-4389-2016

Çalışmanın yayına hazırlanması sürecinde yönlendirme, görüş ve paylaşımlarıyla destek olan, Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu, Prof. Dr. Gürcan Polat, Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger ve Dr. Ömer Tatar'a teşekkür ederim.

Giriş

Tisna, İzmir ili, Aliğa İlçesi sınırları içerisinde (fig. 1). Çandarlı Körfezi'nin iç kısımlarında kabaca Myrina ve Aigai arasında olarak tanımlanabilen Güzelhisar Çayı Vadisi üzerinde yer alan kentin güneyinde Uzunhasanlar Mahallesi, kuzeyinde ise Güzelhisar Barajı bulunmaktadır. Günümüzde Kocakale ve Sarıkale Tepe olarak anılan doğu-batı yönlü sırt sırta iki ayrı tepeden oluşan Tisna'nın yayılım sahası oldukça geniştir. Burada 2018 yılından bu yana gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları, kentin ana yerleşim alanının Sarıkale Tepe olduğunu göstermiştir¹.

Figür 1: Tisna ve yakın çevresini gösterir harita

¹ Erdan 2019.

Tisna ile ilgili ilk bilgileri, Antik Çağ yazarlarından Yaşlı Plinius aktarmaktadır. *Naturalis Historia* adlı eserinde Tisna'ya da değinen yazar, burayı "Titanus" olarak tanımlamaktadır². Antik metinlerde Tisna ile ilgili başkaca bir bilgi bulunmaz. Günümüzde kenti temel alan yüzey araştırmalarımıza değin önceki yıllarda gerçekleştirilen araştırmalar son derece kısıtlıdır. Plinius'tan sonra uzunca bir süre unutulmuş, en azından yazınsal anlamda sessizliğe gömülen kent, yöreyi gezen Fransız denizci ve seyyah Guichon'un aktardığı kimi bilgiler sayesinde yeniden hatırlanır³. Burada sırasıyla S. Reinach ve A. Baltazzi, A. H. Sayce⁴, W. Diest⁵, C. Schuchhardt⁶, A. Baltazzi⁷, A. Conze⁸ ve E. Doğer⁹ tarafından incelemelerde bulunulmuştur.

Kentte gerçekleştirilen son araştırmalar, bu yazınsal eksikliğin neden kaynaklandığı konusunda bir bilgi sunmadığı gibi, aksine Tisna'nın Erken Tunç Çağı sonlarından Bizans Dönemi'ne değin kesintisiz bir iskân alanı olarak kullanıldığının kanıtlarını yansıtır. Öyle ki, özellikle kentin Erken Demir Çağı verileri, iyi bilinen birçok Aiol kentinden dahi güçlüdür. Herodotos'un bildirdiği¹⁰ Aiol Birliği içerisinde yer alan ve uzunca bir süredir gerek kazı gerekse yüzey araştırmalarıyla incelenen kentlerin birçoğu, MÖ 8.-7. yüzyıl öncesine dair neredeyse hiçbir arkeolojik bulgu sunmazken, Tisna'daki devamlılık bu açıdan da dikkat çekicidir. Buna karşın, Plinius'un eseri dışında günümüze ulaşan antik metinlerde Tisna'ya hiçbir şekilde değinilmemiştir.

Tisna, kronolojik devamlılık sunan arkeolojik buluntularının yanı sıra stratejik konumu itibarıyla da özel bir kenttir. Yunt (Aspordene) ve Dumanlı (Sardene) Dağ silsileleri arasında kalan kent, önceki çalışmalarda çok fazla değerlendirilmese de Lydia Bölgesi'ne karayoluyla inen doğu-batı yönlü bir geçiş yolu üzerinde yer almaktadır (fig. 2). Bu yol günümüzde sırasıyla Uzunhasanlar, Otmanlar, Ortaköy, Osmanlı, Küçüksümbüller, Avdal ve Çerkestevikiye mahallelerini izlemekte ve halen daha aktif bir ara yol olarak kullanılmaktadır. Antik dönemde söz konusu yol Tisna'yı da benzer bir güzergâh üzerinden Lydia Bölgesi'ne bağlayan olmalıydı. Bu iletişim, kentte gerçekleştirdiğimiz araştırmalar esnasında tespit ettiğimiz MÖ 8.-6. yüzyıllar arası arkeolojik materyal üzerinden de net bir şekilde takip edilebilmekte, Tisna ile MÖ 6. yüzyılda Batı Anadolu'nun en önemli satraplık merkezi haline gelecek olan Sardis ve dolayısıyla Lydia Bölgesi arasındaki ilişkilere somut kanıtlar sunmaktadır¹¹.

Tisna Sikkeleri

Yukarıda değinildiği üzere Tisna ile ilgili önceki yıllarda gerçekleştirilen alan çalışmaları oldukça kısıtlıdır. Bu durum kentin MÖ 4. yüzyıldan itibaren bastırıldığı sikkeler söz konusu olduğunda değişir. Daha çok yurtdışı müze ve özel koleksiyonlarında yer alan Tisna sikkeleri birçok bilim insanının dikkatini çekmiş ve önemli çalışmalarda Aiol kent sikkeleri ile bir arada değerlendirilmiştir. F. Imhoof-Blumer¹², E. Pottier ve S. Reinach¹³, W. Wroth¹⁴, E. Babelon¹⁵, J. Keil¹⁶, F. Kiechle¹⁷, O. Masson¹⁸, E. Schönert-Geiss¹⁹, M. U. Anabolu²⁰,

² Plin. *Nat.* 5.49.

³ Reinach 1885, 107-109 (5.72-3).

⁴ Sayce 1882, 221 vd.

⁵ Diest 1889, 32-33.

⁶ Schuchhardt 1887, 1213; Schuchhart 1912, 102-103.

⁷ Reinach 1891, 20-23 (9.121-22).

⁸ Conze 1910a; Conze 1910b.

⁹ Doğer 2017, 78-79.

¹⁰ Hdt. I. 149.

¹¹ Erön ve Çakan 2021.

¹² Imhoof-Blumer 1883, 275-276, lev. 29-31; Imhoof-Blumer 1923, 225-226, lev. IV. nr. 28-29.

¹³ Pottier ve Reinach 1887, 35-36.

¹⁴ BMC Aeolis 1894, LXII, lev. XXIX-12.

T. Göktürk²¹, L. Rubinstein²², Z. S. Altınoluk²³, D. S. Lenger²⁴, E. Dusinberre²⁵ ile O. Tekin ve A. E. Özdizbay²⁶ gibi araştırmacılar söz konusu Tisna sikkelerini farklı açılardan ele alan çeşitli çalışmalar yapmışlardır.

1- Tisna	7- Aigai
2- Kyme	8- Temnos
3- Myrina	9- Neonteichos
4- Gryneion	10- Larisa
5- Elaia	11- Pergamon
6- Pitane	12- Sardis

Figür 2: Tisna ve Sardis arasında uzanan olası yol güzergâhı

Tisna, bir *polis* olarak değerlendirilmesini sağlayan sikkelerini MÖ 4. yüzyılda basmaya başlamıştır²⁷. Bugüne değin yalnızca yurtdışında bulunan özel koleksiyon, müzayede şirketleri ve müzelerinden, tekil olarak da yine satın alma yoluyla İzmir Arkeoloji Müzesi'nden bilinmekte olan sikkelerin çok sayıda örneği kentte yürüttüğümüz yüzey

¹⁵ Babelon 1910, 2074-2080, lev. CLVII-22-27.

¹⁶ Keil 1937, 1481.

¹⁷ Kiechle 1959/60, 150.

¹⁸ Masson 1985, 23.

¹⁹ Schönert-Geiss 1987, 425.

²⁰ Anadolu 1990, 361; Anadolu 1997, 33, fig. 1.

²¹ Göktürk 1999, 224, lev. 3: 35-36.

²² Rubinstein 2004, 1051.

²³ Altınoluk 2005, 214-215, lev. XXXI-1.2,1.3.

²⁴ Lenger 2011, 156.

²⁵ Dusinberre 2013, 74, tab. 3.

²⁶ SNG Turkey 9.2, lev. 19-20.

²⁷ Rubinstein 2004, 1051.

araştırmaları sırasında da ele geçmiş, bu yönüyle arkeolojik bir alanda elde edilen ilk Tisna sikkeleri olarak değerlendirilmiştir. Özellikle 2019 yılı çalışmalarımızda, kentin ana yerleşim alanı olduğunu gördüğümüz Sarıkale Tepe'den elde ettiğimiz sikkelerin büyük çoğunluğunun, Tisna'nın MÖ 4. yüzyılda bastırıldığı örnekler olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber kentin yakın çevresi ile ilişkilerini de gösteren Aigai, Kyme ve Phokai'a'ya ait sikkeler de tespit edilmiştir²⁸.

Tisna sikkelerinin ön yüzlerinde nadir olarak kimliği belirsiz görüntüler bulunmaktayken, çoğunlukla kente adını veren ya da kentten adını alan nehir tanrısı Tisnaios'un profilden boynuzlu bir insan başı şeklindeki betimi yer alır (fig. 3a-c). Bu tanrının sikkeler üzerindeki betim örneklerinin bölgedeki devamlılığı son derece ilgi çekicidir. Nitekim komşu kent Aigai'nın, Antonius Pius, Lucius Verus ve Traianus Decius dönemlerine ait sikkeleri üzerinde de Tisnaios'un betimleri bulunmaktadır. Y. Sezgin, bu sikkeler üzerinde tanrının adının *Titnaios*, *Pitnaios* ve *Titelios* olarak anıldığını bildirir²⁹. Yaklaşık 600 yıllık kült devamlılığına işaret eden bu durum, T. Boulay tarafından Tisna'nın Roma Dönemi'nde statüsünü koruyup korumadığı sorusu üzerinden işlenmiş, Tisnaios'un Roma İmparatorluk Dönemi Aigai sikkelerinde tasvir edilmesinin, kentin Tisna'yı "yuttuğu" şeklinde değerlendirilebileceği, buna karşın Tisna'nın Myrina kontrolü altına girmiş olmasının daha akla yatkın bir sonuç olacağı belirtilmiştir³⁰.

Konuyla ilgili önceki bir çalışmamızda da değindiğimiz üzere kentin MÖ 4. yüzyılda dört seri bronz sikke bastığı bilinmekte, söz konusu çalışmamızda Tisna'nın iki seri sikkesinde betimlenen ve yayınlarda kılıç, kın ya da kın içinde kılıç şeklinde tanımlanan bezeğin *akinakes* olduğu ortaya konmaktadır³¹. *TISNAI*, *TISNAIO*, *TISNAIOS* ve *TISNAION* lejandlarından birini taşıyan bu sikkelerde, ilk seride ön yüzde sola dönük boynuzlu Nehir Tanrısı Tisnaios başı, arka yüzde tek kulplu kap³²; ikinci seride ön yüzde sola dönük Tisnaios başı, arka yüzde mızrak ucu³³; üçüncü seride ön yüzde sola dönük Tisnaios başı, arka yüzde *akinakes*³⁴; dördüncü seride ise ön yüzde Ares olabileceğini düşündüğümüz sağa dönük genç erkek başı ve arka yüzde *akinakes* yer alır³⁵.

Sikkelerin arka yüzlerinde görülen simgelerin ikisi kentin savaşçı kimliği ile alakalı mızrak ucu ve *akinakes* gibi tasvirleri içermekteyken, bunlardan *akinakes* tasvirli olanlar yüzey araştırmalarımız sırasındaki bulgularımıza göre yoğunluktadır. Kente özgü bu *akinakes* tasvirli sikkeler (fig. 3a) dışında yine sikkelerin arka yüzlerinde kimi zaman Kyme'nin *parasemonu* olarak da tanımlanan tek kulplu kupa şeklinde bir kap ile de karşılaşılabilir (fig. 3b). Bu durum M. Heinle tarafından Tisna'nın Hellenistik Dönem'de Kyme himayesinde bulunmuş olabileceği düşüncesiyle değerlendirilmiştir³⁶. Üçüncü ve son simge yukarıda belirttiğimiz üzere çok nadir olarak karşımıza çıkan mızrak ucudur (fig. 3c).

²⁸ Erdan 2019, 44-45.

²⁹ Sezgin 2017, 72, dn. 26.

³⁰ Boulay 2016, 101.

³¹ Erdan 2021, 19-20.

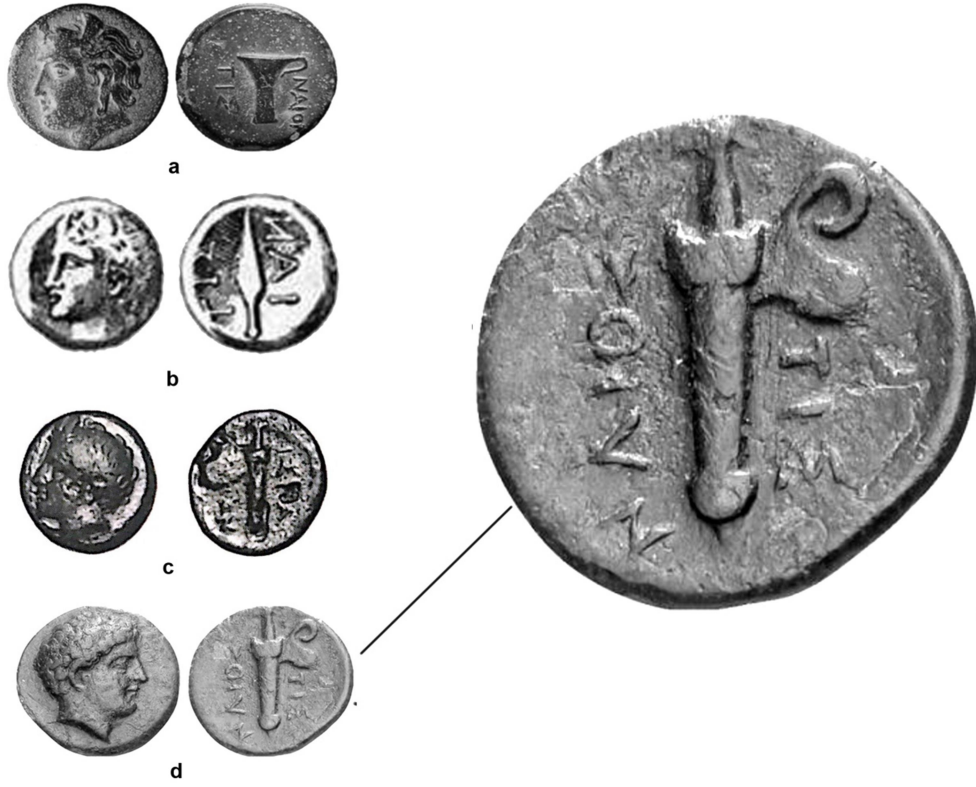
³² **Tek kulplu kap:** Imhoof-Blumer 1883, 239-240; Babelon 1910, 2075-2077; SNG München 641; SNG Copenhagen 283.

³³ **Mızrak ucu:** Imhoof-Blumer 1897, 284, XXIV; Babelon 1910, 1181/1182, 2080.

³⁴ **Tisnaios / Akinakes:** Imhoof-Blumer 1883, 241; Babelon 1910, 2074 ve 2078; SNG von Aulock 1957. Daha önceki bir çalışmamıza değin Tisna *akinakes*li sikkelerinde betimlenen nesne yayınlarda kılıç, kın ya da kın içinde kılıç gibi genel bir ifadeyle değerlendirilmekteydi. İlgili çalışma için bk. Erdan 2021.

³⁵ **Ares? / Akinakes:** Imhoof-Blumer 1883, 242; Babelon 1910, 1181, 2079; SNG Ashmolean 1487.

³⁶ Heinle 2015, 41-42. İlginç bir durum olarak belirtilen kap Orta Minos'tan Geç Minos'a geçişte kullanılan Minos üretimi kült kaplarıyla oldukça benzer özellikler taşımakta, Anadolu arkeolojisinde tanınmayan bir formu yansıtmaktadır. Konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışmamız yayına hazırlanmaktadır.

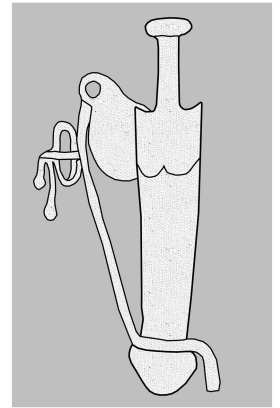
Figür 3: Tisna sikke serileri

- a- Ön Yüz: Nehir Tanrı Tisnaios, Arka Yüz: Tek kulplu kap (SNG München 641; SNG Copenhagen 283);
 b- Ön Yüz: Nehir Tanrı Tisnaios, Arka Yüz: Mızrak Ucu (Imhoof-Blumer 1897, 284, XXIV);
 c- Ön Yüz: Nehir Tanrı Tisnaios, Arka Yüz: Akinakes (SNG von Aulock, 1957);
 d- Ön Yüz: Sağa dönük genç erkek başı (Ares?), Arka Yüz: Akinakes (SNG Ashmolean, 1487).

Akinakes

Akinakes (ἀκινάκης) (fig. 4), özellikle MÖ 1. binyılda kullanılmış kısa bir kılıç ya da hançer olarak değerlendirilir. MS 5.-6. yüzyıllara değin kullanıldığı bilinen³⁷ *akinakesin* ilk kez İskitler tarafından üretildiği düşünülmekte, daha sonra da Medler ve son olarak da Persler tarafından kullanıldığına inanılmaktadır. Her ne kadar İskit orijinli bir kılıç olsa da *akinakesi* antik dünyaya asıl tanıtan Persler olmuştur. Bununla beraber *akinakesin* kökeni ile ilgili tartışmalar bulunmaktadır³⁸.

İlk olarak Baktriya'da ortaya çıkan *akinakesin* yayılım sahası oldukça geniştir. Özellikle Akhaemenid Dönemi Pers yayılım sahasında karşımıza çıkan bu tipte silahların kimi merkezlerde doğrudan kendisi, kimi merkezlerde ise betiminin bulunduğu arkeolojik materyaller ele geçmiştir. Söz konusu kılıcın betimlendiği en iyi bilinen örnekler Persepolis kabartmaları³⁹ (fig 5a-b) ve Oxus buluntuları arasında yer alan altın plakalardır⁴⁰ (fig. 5c). Kabartmalarda bir sunu objesi olarak da yansıtılan *akinakesler*, beldeki kemere bir kayış ile bağlanır. Louvre Müzesi'nde yer alan fildişi bir heykelcik, *akinakesin* kemere doğrudan geçirilerek

Figür 4: Akinakes çizimi

³⁷ Nickel 1973, 135-136.

³⁸ Köken tartışmaları için bk. Kantor 1960, 13; Muscarella 1987, 113-115, 117.

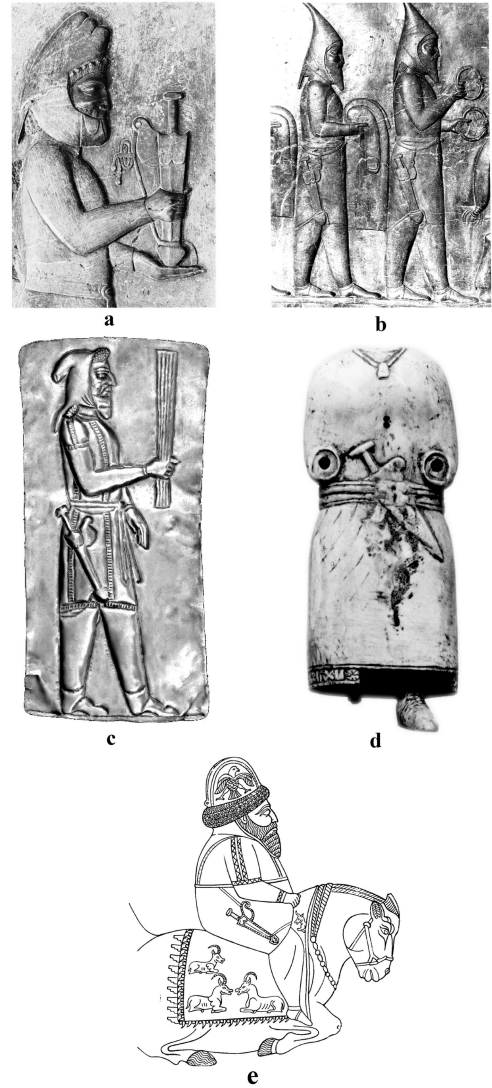
³⁹ Walser 1966, lev. 30, 34-35, 56-57, 69, 83-XI, *falttafel* 2.

⁴⁰ Sarre 1922, lev. 42; Dalton 1964, 35, lev. XIV-48. Burada ele geçen altından *akinakes* kını için bk. Boardman 2006.

kullanıldığını⁴¹ (fig. 5d), Erebuni'de bulunan *ryhton* üzerindeki betim ise at üstünde kullanımını yansıtmaktadır⁴² (fig. 5e). Anadolu'da *akinakes* ile ilgili en önemli betim Çan (Altıkulaç) Lahti üzerinde yer alır (fig. 6). Burada olasılıkla kendisini Persli gibi göstermek isteyen yerel bir soylu, at üzerinde domuz avı ve savaş sahnelerinde beline bağlı *akinakes* ile betimlenmiştir⁴³. Bir başka görüntü Payawa Lahti üzerinde karşımıza çıkmakta, *akinakes* burada satrap Autophradates'in kemerine takılı şekilde görünmektedir⁴⁴. Bunların yanı sıra bullalar⁴⁵ ve vazo resimlerinde de *akinakese* dair betimler yer almaktadır⁴⁶ (fig. 7). Anadolu'da da Deve Höyük⁴⁷, Ayanis⁴⁸ ve İmirler⁴⁹ kazılarında tespit edilmiş örnekleri bulunan *akinakes*lerin Mısır'da Tell-Defenneh'den, Polonya-Morawy'ye kadar çok geniş bir sahada varlığı dikkati çeker⁵⁰.

Ortalama 40-60 cm boyutlarında olan kılıç, bu çalışmaya konu olan Tisna örneklerinde olduğu üzere genellikle bir kın içerisinde betimlenir. Kılıç ve kınının betimlendiği örnekler ile kazılarda tespit edilmiş buluntular, *akinakes*in genel özelliklerini yansıtır. Bunlar her örnekte ufak da olsa farklılıklar içermesine karşın⁵¹, özde birbirleriyle örtüşen bir görünümde dir. Bu görünüme göre bir *akinakesi* oluşturan bölümler kabaca anten görünümü şeklinde çift kenarlı kabza, dışa çıkıntılı çift kanat görünümünde koruma, koruma kısmına bağlı bir kulp ve oval bir kın ağızlığı gibi parçalardan oluşmaktadır.

Bununla beraber *akinakes*in en önemli unsuru ve onu diğer tüm kılıç ve kınlardan ayıran başlıca özelliği, koruma kısmının yanına eklenen saptır. Tek kulplu fincan görünümlü sapın köşesindeki delik, kının beldeki kemere asılmasını sağlayacak ipin geçtiği bir ara eklenti olarak oluşturulmuştur. Bu sayede, "P" şekilli bir kın yaratılarak özellikle at üzerinde bele takılan silahın savaşçılara avantaj sağlanması amaçlanmıştır. *Akinakes*in betimlendiği görsel sanat öğeleri bu yönde bir kullanımın kanıtlarını sunmaktadır.

Figür 5: *Akinakes* betimleri
a-b: Persepolis (Walser 1966, lev. 30);
c- Oxus (Dalton 1964, lev. XIV-48);
d- Louvre Müzesi (Stucky 1985, lev. 3-5a);
e- Erebuni (Arakelyan 1971, fig. 1-3).

⁴¹ Stucky 1985, 10, kat. no. 5, lev. 3-5a-c.

⁴² Arakelyan 1971, 143 vd., fig. 1-3.

⁴³ Sevinç *et al.* 2001; Ma 2008.

⁴⁴ Borchhardt 2007, 34, lev. 1.3; Kızgut 2018.

⁴⁵ Coşkun 2005, 402, lev. 62-MB 17.

⁴⁶ Furtwängler ve Reichhold 1909, 145, lev. 88.

⁴⁷ Moorey 1980, 8, fig. 9.

⁴⁸ Çilingiroğlu 2011, 87-91; Çilingiroğlu 2012, 10, fig. 14-15; Erdem 2019, 209-210.

⁴⁹ Ünal 1982, 66.

⁵⁰ Sulimirski 1954, 305, 307.

⁵¹ Pers ve Med *akinakes*leri arasındaki farklılıklar için bk. Litvinskiy ve Pichikiyan 1981, 149.

Akinakesin kını, Yakındoğu ve Akdeniz havzasında bulunan diğer kılıç kınlarından tümüyle ayrılmaktadır. Bu kın, *akinakesin* at üzerinde kullanılırken ya da ata binip-inme eylemleri sırasında kıvrılan bacakların metalle temasını kesme noktasında son derece önem taşımaktadır⁵². Herodotos bir pasajında, II. Kambyses'in atına binerken kın ağızlığının yerinden çıktığını, bu sebeple kılıcın uyluğunu deldiğinden bahsetmektedir⁵³. O. M. Dalton konuyla ilgili yorumunda, uzun bir kılıç kullanılsaydı böylesine bir yaranın asla oluşmayacağını, *akinakesin* mutlak suretle sağlam bir kın ile kullanılmasının önemli sonuçları olduğuna değinmektedir⁵⁴.

Figür 6: Çan (Altıkulaç) Lahti'nden *akinakes* detayı (Sevinç et al. 2001, fig. 11).

Figür 7: Arkaik vazo üzerinde *akinakes* betimi (Furtwängler ve Reichhold 1909, lev. 88).

Antik metinler, *akinakes* ile ilgili birbirinden farklı anlatıları günümüze taşımıştır; Her ne kadar kısıtlı da olsa bu anlatılardan elde edilen bilgiler, *akinakeslerin* kullanıldıkları dönemde en azından Persler tarafından salt bir kılıç olarak değil, aynı zamanda statü sembolü ve dinsel anlam taşıyan bir nesne olarak da değerlendirildiğine güçlü bir vurgu yapmaktadır. Aralarında Herodotos⁵⁵, Platon⁵⁶, Ksenophon⁵⁷ ve Pausanias'ın⁵⁸ da olduğu birçok kaynakta *akinakesler* hakkında bilgi bulmak mümkündür. Bunlar arasında *akinakes* ile ilgili en somut bilgiler Herodotos'tan gelmekte ve Platon kılıcı net bir şekilde Pers ürünü olarak tanımlamaktadır.

Ksenophon'un *Anabasis*'inde *akinakes* fonksiyonel olarak değil, bir tür onurlandırma nesnesi biçiminde karşımıza çıkmakta ve II. Kyros'un kendisine bağlılık gösteren Syennesis'e *akinakes* armağan ettiği bildirilmektedir. Bir tür onurlandırma nesnesi olarak armağan amaçlı sunulabildiği gibi krali bir sembol olan *akinakesin* statü kaybı noktasında yine bizzat kral tarafından geri alındığına yönelik de bilgiler bulunmaktadır.

⁵² Stronach 2009, 233, dn. 33.

⁵³ Hdt. III. 64.

⁵⁴ Dalton 1964, 35.

⁵⁵ Hdt. III. 118, 128; IV. 62, 70; VII. 54, 67; VIII. 120; IX. 80, 107

⁵⁶ Plat. *rep.* VIII. 553c.

⁵⁷ Ksen. *Kyr.* VII. 3. 13-14; Ksen. *an.* I. 2. 27; I. 8. 28.

⁵⁸ Paus. I. 27. 1; I. 28. 11.

Antik metinlerde *akinakes*lerin tapınaklara armağan olarak sunulan bir nesne olduğuna dair birtakım bilgiler de yer alır. Pers komutanı Datis'in Lindos Athena Tapınağı'na⁵⁹, bir başka Pers komutanı Mardonios'un ise Athena Polias Tapınağı'na⁶⁰ *akinakes*lerini armağan olarak sundukları bilinmektedir. *Akinakes*in bir sunum objesi olarak kullanımına dair ilginç bir bilgi Herodotos tarafından aktarılmakta, Kserkses'in Hellespontos'u geçerken burada dalgaları yatıştırmak adına suya, altından *akinakes*ini sunduğu aktarılmaktadır⁶¹.

Herodotos İskitlerin yaşam, coğrafya ve inanışlarını aktardığı dördüncü kitabında dolaylı olarak da olsa *akinakes*ler ile ilgili bilgiler sunmaktadır: *"İskitlerin elindeki belli başlı yararlar bunlardır. – Öbür yandan göreneklere şöyledir: Tanrılar içinde yaranmak istedikleri en başta Hestia olmak üzere Zeus ve Toprak –ki bunu Zeus'un karısı olarak tanırırlar sonra Apollon, Göksel Aphrodite, Herakles ve Ares'tir. Bu tanrılar bütün İskitya'da ululanırlar; Şahane İskitler ayrıca Poseidon'u da kutlarlar. İskit dilinde Hestia'ya Tabiti, Zeus'e, benim fikrimce pek doğru olarak, Papaos adı verilmiştir, Toprak'a Api, Apollon'a Oitosyros, Göksel Aphrodite'ye Argimpasa, Poseidon'a Thagimasadas derler. Ares dışında heykel, sunak, tapınak kurma gelenekleri yoktur, yalnız Ares için yapılır⁶²"* şeklinde tanımlanan inanç ve uygulamalarda İskitlerin Ares için oluşturdukları heykellerin biçimi dikkat çekmektedir. Herodotos konuyla ilgili bilgilerini şu sözlerle aktarmaktadır; *"Yalnız Ares için ayrı bir tapınma konusudur. Her bölgede, toplantı yerlerinde bu tanrı adına, şu örnek üzere bir tapınak yükselir: Üç stadia eninde ve üç stadia boyunda bir alana, üç staddan az alçak ve ince dallardan yapılma demetler yığılır. Tepesi, eni, boyu eşit dörtgen bir terastır; üç yanı dimdik iner, üstüne dördüncü yandan çıkılır. Her yıl yüz elli araba dolusu yeni odun getirilip yığına eklenir. Çünkü fırtınalar yüzünden sürekli olarak çöker. Bu küçük tepenin en üstüne demirden yapılma bir *akinakes* dikilidir, bu pala çok eski olduğu için her bölgeden saygı görür ve Ares heykeli işte budur. Bu palaya her yıl sürü hayvanları kurban edeceklerdir ve tabii at, öbür tanrılardan daha cömertçe kurban edilir. Savaşta esir aldıkları zaman, bunların yüz tanesinden birini kurban ederler, ama hayvanlar için yapılan töreni yapmazlar. Başının üzerine şarap serperler, kafayı bir lenger üzerinde keserler, lengeri odun bağlarının tepesine taşıyıp içinde bulunan kanı palanın üzerine boşaltırlar. Yukarıda olan budur; o sırada aşağıda, kutsal tepeciğin yanında şu tören yapılır: Kurban edilen adamların sağ kollarını elleriyle beraber omuz başlarından keserler, gökyüzüne doğru fırlatırlar, öbürlerini de kurban ettikten sonra giderler. Kol nereye düştüyse orada, gövde de bir başka noktada, olduğu yerde kalır⁶³".* Anikonizm kapsamında değerlendirilebilen bu durum, *akinakes*in soyut tanrı resmi olarak da düşünüldüğünü göstermesi açısından son derece önemlidir. Nitekim bu uygulamanın izleri MÖ 5. yüzyıl Nosaki kurganlarında, kurganlar arasındaki tapınak olarak tanımlanan yapay dolgu toprağı içinden elde edilen *akinakes* örneği ile de kanıtlanmıştır⁶⁴. Çoğunlukla bastırıldığı sikkelerin arka yüzünde Mars'a yer veren Caracalla'nın, halk içinde yanında dolaştırdığı aslanının adını *Akinakes* koymuş olması da bu noktada ilginç bir rastlantı olarak değerlendirilebilir⁶⁵.

Değerlendirme

Sikkeler üzerinde kın ve kılıç betimi Anadolu'da sık karşılaşılan bir uygulama değildir. Bu yönde sikkelerin de çoğunlukla MÖ 2. ve MÖ 1. yüzyıllara ait oldukları bilinmektedir. Kın ve kılıç betimli sikkelere MÖ 2. yüzyılda Kaunos, Epikteteis'te, MÖ 1.

⁵⁹ Dillery 2005, 517. Söz konusu bilgi Lindos Kroniği, D 34-59 arasında yer almaktadır.

⁶⁰ Paus. I. 27. 1. Pausanias *akinakes*i Polias Tapınağı'nda gördüğünü bildirmekteyse de Mardonios'un kılıcını Parthenon'a armağan ettiği de düşünülmektedir.

⁶¹ Hdt. VII. 4; Konu ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bk. Reinach 1905; Yunan silahlarının Oxus Tapınağı'na sunulan örnekleri için bk. Litvinskij ve Piçikjan 1999, 104.

⁶² Hdt. IV. 59 (Terc. M. Ökmen).

⁶³ Hdt. IV. 62 (Terc. M. Ökmen).

⁶⁴ Shenkar 2008, 240.

⁶⁵ Toynbee 1948, 27.

yüzyıla ait olanlara ise Taulara, Sinope, İsinde, Khabakta ve Amisos gibi merkezlerde rastlanmaktadır. Tisna'nın *akinakes* betimli sikkeleri yukarıda değindiğimiz merkezlerin tamamından hem tarih hem de tipolojik açıdan ayrılır. Aynı zamanda, ikonografik açıdan incelendiğinde daha çok Yunan kılıç ve kınlarının yansıması niteliğindeki diğer merkezlerde üretilen sikkeler üzerinde betimlenen kılıçlarla, Tisna örnekleri arasındaki farkın oldukça belirgin olduğu da görülmektedir. Bilindiği üzere Pers kimliği üzerinden değerlendirilen *akinakes*in aksine Yunan savaşçıların da kimlikleri ile örtüşen kılıç tipleri bulunmaktadır. Antik metinler aracılığıyla isimlerini öğrenebildiğimiz Yunan kılıç ve hançerleri arasında *makhaira*, *ksiphos*, *kopis*, *spathe* gibi türler sayılabilmekte, MÖ 2.-1. yüzyıllara tarihlenen diğer merkezlerde betimlenen kılıçlar söz konusu tiplerin alt gruplarına ait örneklerle daha benzer özellikler sergilemektedir. Tisna harici kılıç ve kın betimli sikkelerde dikkat çeken bir unsur, bunların birçoğunun önyüzlerinde Ares betimi olmasıdır. Ares'in kılıçlarla olan bağında, savaş tanrısı olmasından öte anlamlar da aranabilir. Çalışmamız içerisinde vurguladığımız üzere Önyasya Ares kültlerinde tanrının bizzat kendisi kılıç şeklinde betimlenebilmektedir.

Tisna, daha önce değindiğimiz üzere antik metinlerde sadece bir kez Plinius tarafından anılan ancak hakkında ismi ve konumu dışında hiçbir bilgi bulunmayan bir kenttir. Bu noktada ilginç bir bilgi Hitit metinlerinden gelmekte, Tisna ile hemen hemen aynı Tisna şeklindeki bir ifade, lokalizasyonu belli olmayan bir dağ adı olarak yer almaktadır⁶⁶. Daha önceki bir çalışmamızda da vurguladığımız üzere söz konusu metinlerde Tisna ile bir arada değinilen *hişuwa* festivalinde geçen ırmak ve dağ adlarının Kilikya Bölgesi'nde konumlandığı görülmektedir⁶⁷.

Kentte 2018 yılından bu yana yürütmekte olduğumuz çalışmalar, buradaki yerleşimcilerin en azından Arkaik Dönem'den, belki de Geç Tunç Çağı'ndan itibaren kenti güçlü surlarla çevrelediklerini göstermektedir. Sarıkale Tepe'de 2645 m boyunca takip ettiğimiz bir dış surun batı yönlü 12 kule ile desteklendiği anlaşılmıştır⁶⁸. İlginç olan, bir Aioli kenti sayılan Tisna'nın surlarının güçlü kısımlarının kentin batısındaki komşu şehirlere doğru yönelmiş olmasıdır. Kentin Lydia Bölgesi'ne dönük doğu kesimlerinde cılız hatlarla takip edebildiğimiz surun hangi sebeplerle batı yönlü güçlendirildiği, bugün için hala yanıtını arayan sorular arasındadır.

Bu çalışmaya konu olan Tisna sikkeleri bugüne değin yürütülen birçok çalışmada genel olarak MÖ 4.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Tarafımızca yürütülen çalışmalar sırasında ilk kez arazide tespit edilen Tisna sikkelerinin büyük çoğunluğu, müze ya da koleksiyonlarda bulunan *akinakes* betimli örneklerden oluşmaktadır. Aiolis Bölgesi'nde Antalkidas Anlaşması'nın MÖ 4. yüzyılda yarattığı refah süreci birçok kentin güçlenmesinin önünü açmış, bu süreçte önceden varlığı bilinmeyen kimi kentlerin kendi adlarına sikke bastırdıkları anlaşılmıştır. Zamanla bu yerleşimler, güçlü kentlerin hegemonyası altında erimiş ve baskın olanın denetimi altına girmiş olmalıdır. Nitekim bu kentlerin isimleri daha sonraki yıllarda herhangi bir antik metinde geçmediği gibi, çoğunlukla buralarda daha geç tarihli sikke üretimiyle de karşılaşılmamaktadır.

Tisna için bu durum sikke darbu dışında geçerli değildir. Çalışmanın başlarında belirtildiği üzere Tisna, Erken Tunç Çağı sonlarından Bizans Dönemi'ne değin binlerce yıl boyunca neredeyse kesintisiz bir iskân alanı olagelmıştır. Yunt Dağı ve Dumanlı Dağ silsilesi arasındaki korunaklı konumu, Güzelhisar/Pythikos Vadisi'nin tarımsal etkinlikler için sunduğu elverişli ortam ve temiz su kaynağı kapasitesi, Tisna'nın varlık sebeplerinden

⁶⁶ Monte ve Tischler 1978, 429.

⁶⁷ Otten 1969, 247 vd; Dinçol 1971, 29 vd; Erdan ve Tiro 2018.

⁶⁸ Erdan 2019, 23, fig. 30-32.

olmuştur. Bununla beraber topografik açıdan oldukça engebeli yapısı itibariyle kent, savunma açısından da önemli avantajlar sağlayacak konumuyla dikkati çekmektedir.

Batı Anadolu'da özellikle MÖ 6. yüzyılın ortalarından itibaren güçlü bir Pers hegemonyası hâkimdir. Yaklaşık olarak 200 yıldan biraz uzun süren bu süreç, Batı Anadolu kentlerini himayesi altına almak isteyen Atina ve Sparta'nın da girişimleri neticesinde bölgedeki kentler açısından hem siyasi hem de ekonomik anlamda hayli çalkantılı geçmiştir. Bu durum MÖ 387/6 yıllarında yapılan Antalkidas Anlaşması'na değin devam etmişse de söz konusu anlaşma sonrası oluşan refah süreci çok da uzun sürmemiş olmalıdır.

MÖ 360 yılında, geçmişinde de Pers kralına sorunlar yaşattığı için rütbesi düşürülerek Daskyleion satrabı altında Mysia satrap yardımcılığı görevine getirilen Orontes, bu tarihte kral olan III. Artakserkses'e karşı ayaklanmıştır⁶⁹. Başlangıçta Sardis satrabı Autophradates ile iş birliğinde bulunduğu düşünülen Orontes'in Aiolis'in kuzeyinde yer alan Bakırçay Vadisi'ni, başta Pergamon olmak üzere kontrolü altına aldığı, Pergamon'da ele geçmiş bir yazıt aracılığıyla bilinmektedir⁷⁰. Her ne kadar başlarda öyle olmasa da Orontes'in nihai hedefinin Sardis olduğu daha sonraki girişimlerinden anlaşılmakta, Polyaeus'un aktardığı bilgiler bu konuda fikir vermektedir⁷¹. Pergamon ve Bakırçay Vadisi'ni kontrolü altına alan Orontes'in yanında yer alanlar arasında mevcut satrapların politikalarından memnun olmayan Batı Anadolu kentleri, hatta Mısır'daki isyancıların dâhil olduğu düşünülmekteyse de Orontes'in kontrol altına aldığı ve destek bulduğu kent isimleri arasında sadece Pergamon, Kyme, Adramytteion, Kisthene'nin adları bulunur⁷². Weiskopf, Adramytteion Körfezi'ndeki operasyonları takiben Orontes'in, sonunda sikke basmak ve ilave yabancı askerlere ödeme yapabilmek için gerekli imkâna kavuştuğunu bildirmektedir⁷³. Polyaeus, ekonomik ve askeri anlamda yeteri kadar güçlendikten sonra Orontes'in Sardis üzerine yürüdüğünü, ordusunu Tmolos Dağı'nda topladığını, Sardis civarındaki kentleri yağmaladığını ve daha sonra emrindeki 10000 *hoplitle* Kyme önlerinde Autophradates ile meydan muharebesine giriştiğini anlatmaktadır⁷⁴.

Kyme'deki savaş, çalışmamız açısından hem coğrafi hem de *hoplit*lerin yerleşik durumda buldukları kent hakkında ipucu vermesi açısından değerlidir. Kyme'de gerçekleştirildiği belirtilen savaşta Orontes ordusuna, Autophradates'in 10000 süvarisine karşı ovada bir şanslarının olmadığını ve savaş boyunca pozisyonlarını korumaları gerektiğini bildirmiştir⁷⁵. G. Polat tarafından yayınlanan bir çalışmada, Orontes'in savaşının yansıtıldığına inanılan ve Autophradates'in mezar anıtına ait olduğu düşünülen kabartma üzerinde betimlenen kayalık mevkiinin Kuzey Lydia'da yer alan Plateia Petra olduğu düşüncesi paylaşılmaktadır⁷⁶.

Orontes'in ordusunda yaklaşık 20000 asker bulunduğu⁷⁷, yukarıda değindiğimiz üzere bunların 10000 kadarının da Yunan *hoplit*lerinden oluştuğu antik kaynaklar aracılığıyla bilinmektedir⁷⁸. Metinlerde aktarılan sikke darbı, paralı asker olarak görev yapmakta olan *hoplit*ler için olmalıdır. Nitekim geç dönemlerde yansımaları sıklıkla görüldüğü üzere, bu

⁶⁹ Orontes'in ayaklanması ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Konuyla ilgili aktarılan bilgiler için bk. Demosth. *or.* 14. 31; Polyain. *Strat.* VII. 14. 2.

⁷⁰ OGIS no. 264.

⁷¹ Polyain. *Strat.* VII. 14. 2.

⁷² Weiskopf 1989, 88.

⁷³ Weiskopf 1989, 81.

⁷⁴ Polyain. *Strat.* VII. 14. 3-4.

⁷⁵ Polyain. *Strat.* VII. 14. 3.

⁷⁶ Polat 2001, 128.

⁷⁷ Diod. XV. 91. 1.

⁷⁸ Polyain. *Strat.* VII. 14. 3.

yönde sikke basma oldukça yaygın bir gelenektir. Özellikle bronz ve askeri teçhizat betimli sikkelerin Erken Hellenistik Dönem’de askeri ödemeler için kullanıldığı yönünde bilgilerimiz bulunmaktadır⁷⁹.

Tüm bu bilgilerden sonra sormamız gereken soru, söz konusu sikke darp işleminin nerede gerçekleştirilmiş olabileceğidir? Bu sorunun olası cevapları arasında Tisna, anılan tarihlere dair arkeolojik yoğunluğu da değerlendirilince, en uygun aday konumundadır. Tisna’da Pers kimliğini yansıtan *akinakesli* sikkelerin darp tarihi söz konusu olaylar zinciri ile de uyumludur.

Böylesi bir senaryoda MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Tisna’nın *akinakesli* sikkeleri için Antalkidas Anlaşması’nı başlangıç alan düşüncemiz, yaklaşık 30 yıl daha ileriye çekilmelidir. Bu durumda Tisna *akinakesli* sikkeleri için MÖ yak. 360 ile Batı Anadolu’nun Makedon komutanlar tarafından denetim altına alındığı MÖ 334 yılları arası önerilebilmektedir. Tisna’nın MÖ 4. yüzyıl arkeolojik buluntuları, kent in bu dönemde oldukça güç kazandığının göstergesi niteliğindedir. Özellikle seramik buluntuları üzerinden tanımlayabildiğimiz bu duruma ek olarak Tisna’da yer alan ve en az bir tanesinin MÖ 4. yüzyıla tarihlendiğini, içindeki yazıt sayesinde anladığımız çok sayıda tümülüs de bu noktada ilgi çekicidir⁸⁰. Yazıttan yola çıkarak, *Karyostlu Nikon*’un mezarı şeklinde tanımladığımız yapı, Yunan anakarasından bir soylunun Tisna’da gömülme hakkını aldığını göstermektedir. Belki de burada yer alan mezarlar, Sarıkale Tepe’deki piramidal çatılı kaya mezarı⁸¹ ve Sarıkale Tepe’nin hemen önünde Baltazzi tarafından kazıları gerçekleştirilen Mantar Mevkii Nekropolü’nde yer alan MÖ 4. yüzyıl mezarları⁸², Kyme önlerinde gerçekleştirildiği bildirilen bu büyük savaşta hayatını kaybeden savaşçıların ebedi istirahat noktasıdır⁸³.

Bununla beraber Tisna’yı oluşturan ana yerleşim birimi Sarıkale Tepe üzerinde tespit ettiğimiz sur sisteminin beklenmedik bir şekilde batıdaki, başta Kyme olmak üzere diğer Aioli kentlerine doğru güçlendirilmiş olması, yine bu dönemde Tisna’nın Pers yanlısı ya da Pers kontrolü altında bir kent olabileceğini düşündürmekteyse de, konu hakkında net bir yorumda bulunmak için henüz yeterli veri bulunmamaktadır.

Sonuç

Tüm bu yorumlarımız bugün için mutlak olmamakla beraber elimizdeki veriler ışığında kimi önerileri içermektedir. Daha önce de vurguladığımız üzere Tisna, bugüne değin çok da değerlendirilmeyen ancak Aioli kıyı şeridi ile Lydia Bölgesi’ni birbirine bağlayan önemli bir ara yol güzergâhı üzerindedir. Orontes’in Sardis’e ve Tmolos Dağı’na hızlıca ve güvenli bir rota üzerinden ulaşmasına olanak sağlayacak bu yol, yaya askerler için uygun, süvari birlikleri açısından engebelidir. Antik metinlerde anılan topografik unsurları da barındıran bölge, Aioli Bölgesi’nin Pers hâkimiyetinden çıkışını hızlandıran bu yarı bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol oynamış olabilir. Tüm bu verilerin daha somut kanıtlarla aydınlanmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Bu sebeple bölgede ilerleyen yıllarda gerçekleştirilebilmeyi umduğumuz kazı çalışmalarının daha net sonuçlar sunacağı şüphesizdir.

⁷⁹ Psoma *et al.* 2008, 209.

⁸⁰ Aydaş ve Erdan 2019; Ürkmez 2021.

⁸¹ Conze 1910a; Aydoğmuş 2019.

⁸² Reinach 1891, 21-22 (9.122-23).

⁸³ Kentte 2021 yılı araştırma sezonunda saptadığımız ve birçok açıdan Ege ve Yakındoğu Arkeolojisi adına yenilikler taşıyan ayrıcalıklı, anıtsal ve ünik tipli bir mezar, Pers geleneklerinden izler yansıtmakta, burada sadece savaşçılar için değil, Pers soylu bireyleri için de mezarlar inşa edildiğini düşündürmektedir. Gelecekte sürdürmeyi umduğumuz çalışmalarımızın bu konu hakkında daha geniş bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

Tisna'nın *akinakes* betimli sikkelerinin Orontes'in isyanı ile olası bağlantısının yanı sıra üzerinde mutlaka durmamız gereken ikinci bir ihtimal ise söz konusu kılıçların değerli metalden yapılmış örneklerinin bir bağlılık ödülü olarak Pers kraliyet ailesi tarafından lokal yöneticilere verildiği bilgisidir. Çalışmamız içerisinde değindiğimiz üzere Ksenophon, *Anabasis*'te böylesi bir durumu Syennesis'in onurlandırılması ile ilgili pasajında anlatır. Pers ordusuna bağlılık gösteren Syennesis, II. Kyros için yaptığı yardımların mükâfatı olarak aralarında altın bir *akinakes*in de olduğu bir takım değerli hediyeler almıştır. Tisna'nın da benzer şekilde çalkantılı süreçlerde Pers yanlısı bir tutum izlemiş olabileceği düşünülebilir. Böylesi bir durumda elde edilmiş değerli bir *akinakes*in sembolleştirilerek sikkeler üzerinde yansıtılmış olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Bibliyografya

- Altınoluk, Z. S. (2005). *Sikkelerin Işığında Küçük Asya'da Irmak Tanrıları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Anadolu, M. U. (1990). Ege Bölgesi Irmaklarının Düşündürdükleri. *XI. Türk Tarih Kongresi, I. Cilt* (ss. 359-365). Türk Tarih Kurumu.
- Anadolu, M. U. (1997). Yunan-Roma Dönemi Anadolu Sanatında Boynuzlu Figürler. *Bellekten, LXI* (230), 33-35.
- Arakelyan, B. N. (1971). Клад серебряных изделий из Эребуни. *СА 1*, 143-158.
- Aydaş, M. ve Erdan, E. (2019). Aiolis Bölgesi'nden Yeni Bir Yazıt ve Buluntu Yeri Üzerine. *Phaselis, V*, 197-206. <http://dx.doi.org/10.18367/Pha.19013>
- Aydoğmuş, N. (2019). Tisna-Sarıkale Tepe Kaya Mezarı. A. Erön ve E. Erdan (Eds). *Doğudan Batıya 70. Yaşında Serap Yaylalı'ya Sunulan Yazılar* (ss. 421-438). Bilgin Kültür Sanat.
- Babelon, E. (1910). *Traité des monnaies grecques et romaines. Part II: Description historique. Tome 2. Comprenant les monnaies de l'empire des Perses achéménides de l'Orient sémitique et de l'Asie-mineure aux Ve et IVe siècles avant J.-C.* Ernest Leroux.
- BMC Aeolis. Wroth, W. (1894). A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Troas, Aeolis and Lesbos in the British Museum. British Museum.
- Boardman, J. (2006). The Oxus Scabbard. *Iran, 44*(1), 115-119.
- Borchhardt, J. (2007). Der Gürtel als Zeichen der Gefolgschaft. İ. Delemen (Ed.), *The Achaemenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia (Sixth-Fourth Centuries B.C.): Papers Presented at the International Workshop İstanbul 20-21 May 2005* (ss. 33-58). Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Boulay, T. (2016). Aigai, Zeus Olympios et le terroir de l'Aiyaçs. *Revue numismatique, 173*, 95-121.
- Conze, A. (1910a). Eine Griechische Stadt. *Jdl, XXV*, 1-12.
- Conze, A. (1910b). Zu den Institututsschriften. *AA*, 405.
- Coşkun, G. (2005). *Daskyleion'da Orta Akhaemenid Dönem* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Çilingiroğlu, A. (2011). Ayanis Kalesi'nde Bulunan Demir Bir Kılıç. A. Öztan ve Ş. Dönemez (Eds.), *Karadeniz'den Fırat'a Bilgi Üretimleri. Önder Bilgi'ye Armağan Yazılar* (ss. 87-98). Bilgin Kültür Sanat.
- Çilingiroğlu, A. (2012). Ayanis. A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz ve G. Polat (Eds). *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları* (ss. 1-24). Ege Üniversitesi.
- Dalton, O. M. (1964). *The treasure of the Oxus with other Examples of Early Oriental Metal Work. Third Edition.* The British Museum.
- Diest, W. (1889). *Von Pergamon über den Dindymos zum Pontus.* J. Perthes.
- Dillery, J. (2005). Greek Sacred History. *AJP, 126*(4), 505-526.

- Dinçol, A. M. (1971). Zu den hurritischen Bergnamen. *JCS*, 24, 29-30.
- Doğar, E. (2017). *Aliğa Tarihi: İlk Çağ'dan 21. Yüzyıla*. Aliğa Kent Kitaplığı.
- Dusinberre, E. R. M. (2013). *Empire, authority, and autonomy in Achaemenid Anatolia*. Cambridge University Press.
- Erdan, E. (2019). *Tisna I: İlk Araştırmalar ve Gözlemler*. Ege Yayınları.
- Erdan, E. (2021). It's a Sword, It's a Scabbard, It's Tisna Coins with Depiction of Persian Akinakes. *Journal of Ancient History and Archaeology* 8(1), 19-25. <http://dx.doi.org/10.14795/j.v8i1.581>
- Erdan, E. ve Tiro, A. O. (2018). Myrina Territoriumundan Bir Arkeolojik Yerleşim: Tisna (Tişna?). M. Çekilmez, E. Dereboylu-Poulain ve E. Erdan (Eds.), *Myrina ve Gryneion. Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Son Araştırmalar ve Disiplinler Arası Çalışmalar*, 2. Cilt (ss. 113-126). Aliğa Kent Kitaplığı.
- Erdem, A. Ü. (2019). The Relationship between State and Nomads in the Urartian Kingdom. P. S. Avetisyan, R. Dan ve Y. H. Grekyan (Eds.), *Over the Mountains and Far Away: Studies in Near Eastern History and Archaeology Presented to Mirjo Salvini on the Occasion of his 80th Birthday* (ss. 207-211). Archaeopress.
- Erön, A. ve Çakan, M. (2021). Tisna Antik Kentinde Bulunan Lydia Seramikleri Üzerine İlk Düşünceler. *Arkhaia Anatolika* 4, 1-14.
- Furtwängler, A. ve Reichhold, K. (1909). *Griechische Vasenmalerei: Auswahl Hervorragender Vasenbilder. Ser. 2: Text*. F. Bruckmann.
- Göktürk, T. (1999). Aeolis ve Lesbos Şehir Sikkeleri. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1998 Yılığ* (ss. 219-256). Kültür Bakanlığı Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
- Heinle, M. (2015). *Eine Historische Landeskunde der Aiolis. Byzas* 20. Ege Yayınları.
- Imhoof-Blumer, F. (1883). *Monnaies Grecques*. l'Académie Royale Néerlandaise des Sciences.
- Imhoof-Blumer, F. (1897). Zur Münzkunde des Pontos, von Paphlagonien, Tenedos, Aiolis und Lesbos, *ZfN*, 20, 254-288.
- Imhoof-Blumer, F., 1923. *Fluss-und meergötter auf griechischen und römischen münzen (personifikationen der gewässer)*. Au siège de la Soci t , Soc.  cole d'Horlogerie.
- Kantor, H. J. (1960). A Fragment of a Gold Appliqu  from Ziwiye and Some Remarks on the Artistic Traditions of Armenia and Iran during the Early First Millennium BC. *JNES*, 19(1), 1-14.
- Keil, J. (1937). Tisna. *Paulys Real-encyclop die der classischen Altertumswissenschaft*, JB Metzler.
- Kızgut,  . (2018). Payava Lahti. *Cedrus*, VI, 65-104.
- Kiechle, F. (1959/60). *Literatur berblicke der griechischen Numismatik. Mysien-Troas-Aiolis-Lesbos*. La leben.
- Lenger, D. S. (2011). Nerede Basıldığı Bilinmeyen  Y Lejandlı Sikkeler. *Mediterranean Journal of Humanities*, 1(2), 151-161.

- Litvinskiy, B. A. ve Pichikiyan, I. R. (1981). The Temple of the Oxus. *JRAS*, 113(2), 133-167.
- Litvinskij, B. A. ve Pičikjan, I. R. (1999). Handles and Ceremonial Scabbards of Greek Swords from the Temple of the Oxus in Northern Bactria. *EW*, 49 (1/4), 47-104.
- Ma, J. (2008). Mysians on the Çan Sarcophagus? Ethnicity and domination in Achaemenid Military art. *Historia*, 57(3), 243-254.
- Masson, O. (1985). Le curieux nom d'un marseillais chez Aristote: Hermokaïkoxanthos. *JSav*, 1(1), 17-24.
- Monte, G. F. D. ve Tischler, J. (1978). *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte, Repertoire Geographique Des Textes Cuneiformes 2*.
- Moorey, P. R. S. (1980). *Cemeteries of the First Millennium BC at Deve Hüyük near Carchemish, salvaged by T. E. Lawrence and C. L. Woolley in 1913: (with a catalogue raisonné of the objects in Berlin, Cambridge, Liverpool, London and Oxford)*. BAR International Series 87. BAR Publishing.
- Muscarella, O. W. (1987). Median Art and Medizing Scholarship. *JNES*, 46(2), 109-127.
- Nickel, H. (1973). About the Sword of the Huns and the "Urepos" of the Steppe. *Metropolitan Museum Journal*, 7, 31-142.
- OGIS. *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*.
- Otten, H. (1969). Die Berg- und Flusslisten im Hišuwu-Festritual. *ZA*, 59, 247-260.
- Polat, G. (1997). Das Grabdenkmal des Autophradates. *Achaemenid Anatolia. Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma, (15-18 August 1997) (ss. 123-133)*. Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.
- Pottier, E. ve Reinach, S. (1887). *La nécropole de Myrina: recherches archéologiques exécutées au nom et aux frais de l'École française d'Athènes (Vol. 8)*. Ernest Thorin.
- Psoma, S., Karadima, C., Terzopoulou, D., Tassaklaki, M. ve Psilakakou, V. (2008). *The coins from Maroneia and the classical city at Molyvoti: A contribution to the history of Aegean Thrace*, Athens: Research Centre for Greek and Roman Antiquity, National Hellenic Research Foundation.
- Reinach, S. (1885). Chroniques d'Orient. *RA* 6, 87-106.
- Reinach, S. (1891). *Chroniques d'Orient. Documents sur les fouilles et découvertes dans l'Orient hellénique de 1883 à 1890*. Firmin-Didot et cie.
- Reinach, S. (1905). Xerxés et l'Hellespont. *RA*, 6, 1-14.
- Rubinstein, L. (2004). Aiolis and South-western Mysia. M. H. Hansen ve T. H. Nielsen (Eds.), *An Inventory of Archaic and Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation (ss. 1033-1052)*. Oxford University Press.
- Sarre, F. (1922). *Die Kunst des alten Persien. Die Kunst des Ostens, Band 5*. Bruno Cassirer Verlag.
- Sayce, A. H. (1882). Explorations in Aeolis. *JHS*, 3, 218-227.

- Schönert-Geiss, E. (1987). Einige Bemerkungen zu den prämonetären Geldformen und zu den Anfängen der Münzprägung, *KLIO*, 69, 406-442.
- Schuchhardt, C. (1887). Vorläufiger Bericht über eine Bereisung der pergamenischen Landschaft. *Sitzungsberichte der Koeniglich Preussischen Akademie der Wissenschaft zu Berlin*, 1207-1214.
- Schuchhardt, C. (1912). Historische Topographie der Landschaft. Stadt und Landschaft von Pergamon. *AvP*, 1(1), 61-143.
- Sevinç, N., Körpe, R., Tombul, M., Rose, C. B., Strahan, D., Kiesewetter, H. ve Wallrodt, J. (2001). A New Painted Graeco-Persian Sarcophagus from Çan. *Studia Troica*, 11, 383-420.
- Sezgin, Y. (2017). Aiolis'te Bir Dağ Kent: Aigai. M. Çekilmez ve S. Vardar (Eds.). *Arkeoloji, Tarih, Coğrafya, Turizm ve Kültürüyle Geçmişten Günümüze 1. Aliğa Sempozyumu Bildirileri* (ss. 71-96). Aliğa Kent Kitaplığı.
- Shenkar, M. (2008). Aniconism in the Religious Art of Pre-Islamic Iran and Central Asia. *Bulletin of the Asia Institute*, 22, 239-256.
- SNG Ashmolean (2007). *Sylloge Nummorum Graecorum V: Ashmolean Museum, Oxford. Part IX. Bosporus-Aeolis*. Oxford University Press.
- SNG Copenhagen (1945). *Sylloge Nummorum Graecorum, Copenhagen: The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum. Part 21: Aeolis-Lesbos*. Munksgaard.
- SNG München (1991). *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland: Staatliche Münzsammlung München*, 19. Heft: Troas – Lesbos. Hirmer Verlag.
- SNG Turkey 9.2 (2017). *Sylloge Nummorum Graecorum, Turkey 9, 2: The Özkan Arıkan Türk Collection Volume 2: Aeolis*. Turkish Institute of Archaeology.
- SNG von Aulock (1957). *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland: Sammlung Hans von Aulock. Troas, Aeolis, Lesbos*. Mann.
- Stronach, D. (2009). Riding in Achaemenid Iran: New Perspectives. *Erlsr*, 29, 216-237.
- Stucky, R. A. (1985). Achämenidische Hölzer und Elfenbeine aus Ägypten und Vorderasien im Louvre. *AntK*, 28, 7-32.
- Sulimirski, T. (1954). Scythian Antiquities in Western Asia. *Artibus Asiae*, 17(3/4), 282-318.
- Toynbee, J. M. (1948). Beasts and their Names in the Roman Empire. *PBSR*, 16, 24-37.
- Ünal, V. (1982). Zwei Gräber Eurasischer Reiternomaden im Nordlichen Zentralanatolien. *Beiträge zur allgemeinen und vergleichenden Archäologie*, 4, 65-81.
- Ürkmez, Ö. (2021). The Rock-Carved Tumulus of Nikon in Tisna. *Archaeologia Maeandrica*, 1, 66-80. <https://doi.org/10.53538/arm.2021.1/04>
- Walser, G. (1966). *Die Völkerschaften auf den Reliefs von Persepolis*. Mann.
- Weiskopf, M. (1989). *The So-called "Great Satrap's Revolt," 366-360 B.C.: Concerning Local Instability in the Achaemenid Far West*, *Historia Einzelschrift* 63. Franz Steiner.